

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

МОВА, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА У ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Збірник наукових праць

Випуск 3

СУМИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2016

**СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ**

Мова як засіб спілкування людей і сформована з її допомогою культура даного суспільства знаходяться у нерозривному зв'язку та безперервній взаємодії, що і визначає їхній розвиток. С.Г. Тер-Мінасова говорить, що «мова – потужний громадський засіб, який формує людський потік в етнос, що утворює націю через збереження і передачу культури, традицій, суспільної самосвідомості даного мовного колективу» [5, с. 14]. Взаємозв'язок людини з навколишнім світом виражається у мові й багато в чому формується мовою. Причому культурний компонент відіграє вирішальну роль. Для розгляду відносин людини зі світом використовується таке поняття як «картина світу».

Навколишній світ людини виражається у трьох формах:

- реальна картина світу;
- культурна картина світу (або понятійна);
- мовна картина світу.

Реальна картина світу – це об'єктивна позалюдська дійсність, це світ, що оточує людину.

Культурна картина світу (понятійна) – це відображення реальної картини через призму понять, сформованих на основі уявлень людини, які вона отримує за допомогою органів чуттів і, які проходять через її свідомість. Воно є як колективне, так й індивідуальне.

Культурна картина світу специфічна і відрізняється у різних народів, що зумовлено різними факторами: географією, кліматом, природними умовами, історією, соціальним устроєм, віруваннями, традиціями, способом життя і т.д. [5, с. 41].

Мовна картина світу відображає реальність мовними засобами, але не прямо, а через культурну картину світу.

Реальна картина світу, що існує у свідомості людини, об'єктивована мовою і вже має тільки ту форму, яку на основі культури створила національна мова.

Досягненню взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації сприяє міжкультурна компетенція.

У книзі Є.М. Верещагіна та В.Г. Костомарова «Язык и культура: три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы» дається таке визначення міжкультурної компетенції. Міжкультурна компетенція – це «комплекс знань й умінь, що дозволяють індивіду у процесі міжкультурної комунікації адекватно оцінювати комунікативну ситуацію, ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби, втілювати у практику комунікативні наміри і перевіряти результати комунікації за допомогою зворотнього зв'язку» [2, с. 23].

Вивчення проблеми міжкультурної комунікації передбачає знайомство з наступними явищами й поняттями: принципами комунікації, основними функціями культури, впливом культури на сприйняття і комунікацію в її різних сферах і видах, параметрами для опису впливу культури на людську діяльність і розвиток суспільства. Формування міжкультурної компетенції слід розглядати у зв'язку з розвитком здатності студентів брати участь у діалозі культур на основі принципів взаємної поваги, терпимості до культурних відмінностей і подолання культурних бар'єрів.

При формуванні міжкультурної компетенції необхідно враховувати взаємодію наступних аспектів міжкультурної комунікації, які виділяються лінгвістами в науковій літературі: когнітивного – володіння знаннями про спільне і відмінне у цінностях, нормах і зразках поведінки у культурах, які контактують; афективного (емоційного) – володіння уміннями встати на позицію партнера по міжкультурному спілкуванню та ідентифікувати можливий конфлікт як обумовлений цінностями і нормами його культури; комунікативно-поведінкового – володіння уміннями здійснювати конкретні дії в

міжкультурній ситуації [1, с. 8]. Усі ці три аспекти мають методичну значущість, визначаючи, зокрема, стадії формування міжкультурної компетенції : знання – розуміння – дія. Без знань неможливі прояв емоцій та комунікативна поведінка людини, а без емоцій комунікація також неможлива.

Визнання трьохаспектної структури міжкультурної комунікації дозволяє виділити міжкультурні вміння, які необхідно формувати у процесі навчання. Найповніша сукупність таких умінь була запропонована А.Л. Бердичевським:

1) уміння сприймати факти культури, що включає відбір фактів культури, їх активну інтерпретацію, оцінку, порівняння з фактами своєї культури;

2) уміння розкривати значення понять і дій у міжкультурній ситуації;

3) уміння порівнювати культури, що включає визначення і пояснення своїх дій, пошук адекватної відповідної точки для порівняння, мовну диференціацію;

4) уміння активно діяти в міжкультурній ситуації, що включає реалізацію свого комунікативного наміру, програвання міжкультурних ситуацій, у ході якого ті, хто навчається, поперемінно виконують ролі представників базових культур [1, с. 14].

Міжкультурне навчання спрямоване на формування здатності до міжкультурної комунікації і сприяє як усвідомленню своєї приналежності до певного етносу, так і ознайомленню з традиціями й культурними особливостями представників іншої культури. Сучасна людина, яка володіє іноземною мовою, стає залученою у процес спілкування з іншими людьми. У зв'язку з цим людям, які студіюють іноземну мову, потрібно мати не тільки багатий лексичний запас і належну вимову, але й формувати у собі міжкультурну компетенцію. Ця компетенція передбачає досягнення такого рівня володіння мовою, який дозволить, по-перше, гнучко реагувати на всілякі несподівані повороти у ході бесіди; по-

друге, визначати адекватну лінію мовної поведінки; по-третє, безпомилково вибрати конкретні засоби з великого мовленнєвого запасу і, нарешті, по-четверте, використовувати ці засоби відповідно до запропонованої ситуації.

Формування міжкультурної компетенції передбачає взаємодію двох культур у декількох напрямках:

- знайомство з культурою країни, мова якої вивчається, через саму іноземну мову і засвоєння моделі поведінки носіїв іншомовної культури;

- вплив іноземної мови та іншомовної культури на розвиток рідної мови і модель поведінки у рамках рідної культури;

- розвиток особистості під впливом двох культур.

У процесі оволодіння іноземною мовою студенти засвоюють матеріал, який демонструє функціонування мови у природному середовищі, мовленнєву й немовленнєву поведінку носіїв мови у різних ситуаціях спілкування і розкриває особливості поведінки, пов'язані з народними звичаями, традиціями, соціальною структурою суспільства, етнічною приналежністю. Перш за все, це відбувається за допомогою автентичних матеріалів (оригінальних текстів, аудіо записів, відеофільмів), які є нормативними з точки зору мовного оформлення й містять лінгвокраїнознавчу інформацію. [4, с. 8]. Важливо знати національно-культурні особливості поведінки іноземця, щоб уникнути можливих конфліктів при міжнаціональному спілкуванні.

Таким чином, вивчаючи іноземну мову, студент повинен не тільки засвоїти його лексичні, граматичні та синтаксичні особливості, але й навчитися адекватно ситуації реагувати на репліки носіїв мови, доречно застосовувати міміку і жести, використовувати формули мовного етикету і знати культурно-історичні особливості країни, мова якої вивчається.

Здійснення міжкультурної комунікації передбачає готовність людини не тільки приймати представника іншої культури з усіма її національними та ментальними

особливостями, але й здатність змінюватися самому. Вивчаючи іноземну мову, студенти стикаються з мовним і культурними явищами й зіставляють їх з такими ж у рідній мові. Так, наприклад, вивчаючи лексико-граматичну систему іноземної мови, студентам доводиться звертатися до знань, отриманих при вивченні рідної мови, щоб виділити подібності й відмінності у мовних явищах і сфері їх вживання. Вивчення іншомовної культури викликає у студента необхідність звертатись до культурно-історичних фактів своєї країни.

Вивчаючи іноземну мову і беручи участь у міжкультурній комунікації, студент глибше проникає у суть своєї рідної мови і рідної культури, тому що «міжкультурна компетенція є знанням на підставі власної культурної компетенції чужих культурних конвенцій і стандартів, які ґрунтуються на традиційних культурних установах, нормах і цінностях певного етносу. Міжкультурна компетентність формується передусім на підставі позитивного ставлення до наявності в суспільстві різних етнокультурних груп» [3, с. 275].

Формування міжкультурної компетенції передбачає також оволодіння наступними вміннями: бачити у представникові іншої культури не лише те, що нас відрізняє, але і те, що об'єднує; змінювати оцінки у результаті зрозуміння іншої культури; відмовлятися від стереотипів; використовувати знання про чужу культуру для глибшого пізнання своєї.

Усвідомлення можливих проблем, що виникають у міжкультурній комунікації представників різних культур, розуміння цінностей і загальноприйнятих норм поведінки є досить значущими факторами у вивченні іноземної мови. І коли студенти підготовлені до їх вирішення належним чином, вони можуть уникнути нерозуміння, неадекватного сприйняття поведінки і потенційних конфліктів, які можуть виникнути через неправильне використання мови, помилкову інтерпретацію реакції співрозмовника й оцінку ситуації, що склалася. А спроможність студента до адекватного сприйняття культурних

цінностей іншої культури і врахування їх у своїй поведінці сприяє становленню його як доброго фахівця у своїй галузі.

Список литературы

1. Бердичевский А.Л., Гиниатуллин И.А., Лысакова И.П., и др. Методика межкультурного образования средствами русского языка как иностранного / под ред. А.Л. Бердичевского. – М.: Русский язык. Курсы, 2011. – 184 с.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы/ Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. –М.: Директ-Медиа, 2014. – 509 с.
3. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник/О.О. Селіванова. – Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.
4. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций/Е.Н. Соловова. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация/С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 171 с.

А. В. Шевцова, Махмуд Шатат

ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ ИНЖЕНЕРНОГО ПРОФИЛЯ

Ознакомление с основами любой профессии предполагает усвоение суммы общих и специальных знаний, овладение основными способами решения профессиональных задач, то есть овладение языком профессионального общения. Под языком профессионального общения обычно понимают